

ZDZISŁAW BARTKOWICZ

Państwowa Uczelnia Zawodowa im. Prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu

ORCID – 0000-0003-1392-9890

ANDRZEJ CHUDNICKI

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID – 0000-0002-4707-0060

NATALIA CZOPEK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

KONSTRUKCJA I WALIDACJA SKALI DO BADANIA CYBERPRZEMOCY (SDBC)*

Wprowadzenie: Cyberprzemoc staje się coraz poważniejszym problemem wśród dzieci i młodzieży, groźnym dla bezpieczeństwa i zdrowia psychicznego, stawiającym nowe zadania w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Diagnostowanie zagrożeń wynikających z udziału w cyberprzemocy jest zadaniem wymagającym odpowiednich narzędzi, pozwalających na szczegółową ocenę sposobów wirtualnego atakowania innych oraz udziału jednostki jako sprawcy bądź ofiary cyberprzemocy. Odczuwa się brak odpowiednich narzędzi mierzących cyberprzemoc wieloaspektowo, jako sposób zachowania w świecie wirtualnym, który przez jednostkę jest postrzegany w kategoriach dobra i zła.

Cel badań: W artykule przedstawiono założenia koncepcyjne oraz etapy konstruowania nowego narzędzia do pomiaru cyberprzemocy. Skala do Badania Cyberprzemocy składa się z trzech podskal, mierzących częstość występowania wymienionych aktów cyberprzemocy z perspektywy sprawcy, ofiary, obserwatora oraz czwartej podskali do oceny moralnej zachowań.

Metoda badań: Analizę właściwości psychometrycznych przeprowadzono na podstawie wyników badań 240 uczniów szkół średnich.

Wyniki: W wyniku analizy czynnikowej ustalono zestaw itemów w poszczególnych podskalach. Uzyskano wysokie wskaźniki rzetelności dla wszystkich podskal. Dokonano wstępnej standaryzacji narzędzia, w wyniku której ustalono, ile w badanej grupie jest sprawców, ofiar i agresywnych ofiar cyberprzemocy.

* Sugerowane cytowanie: Bartkowicz, Z., Chudnicki A., Czopek, N. (2023). Konstrukcja i walidacja Skali do Badania Cyberprzemocy (SdBC). *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 42(4), 163–181. <http://dx.doi.org/10.17951/lrp.2023.42.4.163-181>

Wnioski: Uzyskane wyniki są zbieżne z uzyskiwanymi w różnych krajach za pomocą innych narzędzi.

Słowa kluczowe: cyberprzemoc, cyberwiktymizacja, młodzież, skala pomiarowa, własności psychometryczne

WPROWADZENIE

Cyberprzemoc jest zjawiskiem stosunkowo nowym. Problem dokonywanej wirtualnie przemocy stał się szczególnie widoczny w XXI wieku, co jest związane z gwałtownym przyspieszeniem rozwoju technologii komunikacyjno-informacyjnych. Po serii nadzwyczajnych wydarzeń, które miały miejsce w ciągu ostatnich kilku lat (pandemia COVID-19 i związana z tym seria lockdownów), aktywność wielu ludzi przeniosła się ze świata rzeczywistego w świat wirtualny. Proces ten nie ominął również przemocy i zachowań kryminalnych, które, częściej niż dotąd, były realizowane przy użyciu środków komunikacji, opartych na technologiach informacyjnych i komunikacyjnych (TIK).

Przemocy wirtualnej, nazywanej zazwyczaj cyberprzemocą, przypisujemy – podobnie jak przemocy tradycyjnej – kilka podstawowych właściwości: intencjonalność, długotrwałość i powtarzalność, intencja skrzywdzenia drugiej osoby oraz obiektywna lub subiektywnie odczuwana przez ofiarę nierównowaga sił (Olweus, 2013; Barlińska i in., 2018, s. 85). Ponieważ cyberprzemoc, podobnie jak przemoc tradycyjna (*bullying*), jest przez jej ofiarę doświadczana systematycznie, toteż nazywana jest cyberbullyingiem (Pyżalski, 2012). Dotyczy ona przede wszystkim ludzi młodych i stanowi coraz znacniejszą część przemocy szkolnej.

Cyberprzemoc od tradycyjnej przemocy szkolnej, czyli *bullyingu*, różni się szerokim spektrum użytych przez sprawcę narzędzi internetowych, które modyfikują jej potencjał wiktyimizacyjny (Olweus, 1999; Liu i Graves, 2011). Narzędzia te zwiększają zasięg działań sprawcy na szerszą grupę ludzi, co potęguje skutki wiktyimizacyjne zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i grupowym (Patchin i Hinduja, 2006).

Wirtualna rzeczywistość sprzyja przeświadczeniu jednostki o swojej anonimowości, co jest okolicznością ułatwiającą – znacznie bardziej niż w przypadku tradycyjnego *bullingu* stanie się zarówno agresorem, jak i ofiarą (Tokunaga, 2010). Skutki cyberbullingu mogą być jednak dla jej ofiary poważniejsze niż w przypadku tradycyjnej przemocy, co wynika z braku skutecznych mechanizmów kontroli w zakresie przechowywania czy rozpowszechniania informacji w Internecie (Nocentini i in., 2010).

Rozpowszechnienie zjawiska cyberprzemocy w populacji młodzieży szkolnej jest trudne do oszacowania. Większość dotychczasowych analiz (por. Patchin i Hinduja, 2006; Beran i Li, 2007; Aricak i in., 2008; Juvonen i Gross, 2008; Top-

cu i in., 2008; Ybarra i Mitchell, 2008) skupiała się głównie na jednym aspekcie – potencjale wiktyimizacyjnym, i raczej ogranicza się do zjawiska cyberbullingu. Badania te wskazują, że od 30% do 70% dzieci i młodzieży padło ofiarą cyberprzemocy. Metaanaliza międzynarodowych badań (Modecki i in., 2014) wykazała, że 15% dzieci było sprawcami, a tyle samo, czyli 15%, ofiarami cyberbullingu. Polskie badania (por. Włodarczyk, 2013; Pyżalski, 2013) wskazują, że średnio co piąty nastolatek doświadcza cyberprzemocy, a najbardziej narażone są dziewczęta oraz osoby korzystające w sposób dysfunkcyjny z nowoczesnych technologii. Badania ankietowe przeprowadzone przez Najwyższą Izbę Kontroli (2017) ukazały, że aż 26,7% ankietowanych uczniów przyznało, że zjawisko cyberprzemocy dotknęło ich bezpośrednio. Jednocześnie 24,5% ankietowanych rodziców wskazało, że ich dzieci były bezpośrednio ofiarami cyberprzemocy. Mało jednak wiadomo na temat rozpowszechnienia zachowań kryminalnych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, w których sprawcami i ofiarami są dzieci i młodzież.

Pomiar przejawianej w sposób tradycyjny przemocy szkolnej jest dokonywany za pomocą wielu wyspecjalizowanych narzędzi opartych zazwyczaj na dokonywanym przez uczniów samoopisie przejawiania bądź doświadczenia przemocy np. Skala Sprawca–Ofiara Kmiecik-Baran (2000). Oprócz skal typu *self-report* stosuje się także skale obserwacyjne oraz techniki nominacyjne. Podejście badawcze do pomiaru agresji elektronicznej jest dość podobne: najczęściej wykorzystuje się narzędzia pomiarowe oparte na deklaracji badanych zarówno odnośnie do częstości przejawiania, jak i doświadczenia ataków w świecie wirtualnym. Do najczęściej wykorzystywanych należy *Internet Behaviors Questionnaire The European Cyberbullying Intervention Project* (ECIP) (Ortega-Ruiz i in., 2016). Skala ta, pierwotnie zawierająca 22 stwierdzenia mierzyła tradycyjną przemoc i bullying (EBIP-Q), a także cyberprzemoc i cyberbullying (ECIP-Q), została skrócona do 12 itemów z zachowaniem dobrych parametrów psychometrycznych (Marín i in., 2022). Warto dodać, że skala ta w wersji 22-itemowej ma także polską adaptację (Twardowska-Staszek i Zych, 2019). Spośród innych popularnych skal mierzących cyberprzemoc na uwagę zasługują: *Cyberbullying Questionnaire* (CBQ) (Gámez-Guadix i in., 2014), *Cyber-Victimization Questionnaire* (CVQ) (Agus i in., 2021), *Cyber-Aggression Questionnaire* (CAQ) (Shapka i Maghsoudi, 2017), *Youth Risk Behavior Surveillance System* (YRBSS) (Kann i in., 2016), *Revised Cyberbullying Inventory* (RCBI), *Cyberbullying Assessment Tool* (C-BAT) (Topcu i Erdur-Baker, 2010).

Wiele publikacji na temat rozmiarów cyberprzemocy w populacji uczniów polskich szkół wykorzystuje pomiar dokonany za pomocą ankiet (Ostrowska i Surzykiewicz, 2005; Komendant-Brodowska i in., 2011; Pyżalski, 2012; NIK, 2017; Ostaszewski, 2017; Mazur i Małkowska-Szcutnik, 2018), dlatego też uzyskany w ten sposób obraz cyberprzemocy jest tylko orientacyjny. W ostatnim czasie pojawiło się wiele narzędzi do pomiaru cyberprzemocy o wysokich właściwościach psychometrycznych. Większość z nich jest jednak adresowana do dzieci i młodzie-

ży uczących się w szkołach ogólnodostępnych, i skupia się najczęściej na jednym wymiarze – cyberbullyingu.

Różnorodność narzędzi do pomiaru cyberprzemocy oraz fakt, że wiele z nich niestety nie spełnia wysokich oczekiwań co do standardów psychometrycznych (Berne i in., 2013), uświadamia wagę precyzyjnego ustalenia kryteriów poprawności, jakim powinny odpowiadać narzędzia mierzące omawiany aspekt relacji międzyludzkich. Ponadto różnorodność instrumentów wykorzystywanych do pomiaru cyberprzemocy utrudnia porównywanie wyników i dokonywanie uogólnień w tym względzie.

Poprawnie skonstruowana skala do badania przemocy powinna obejmować jak najszersze spektrum występujących wirtualnych sposobów krzywdzenia i zadawania cierpienia. Rzeczywistość cyberbullyingu jest tak dynamiczna pod względem sposobów wiktyimizowania, że narzędzia do jej pomiaru powinny być ciągle aktualizowane, co przed badaczami cyberbullyingu stawia dodatkowe wyzwanie.

Na pytanie o zestaw opisów cyberataków, który powinna obejmować skala do badania przemocy, można odpowiedzieć następująco: opisy te powinny obejmować możliwie pełne spektrum precyzyjnie i jednoznacznie zdefiniowanych sposobów wirtualnego krzywdzenia. Nie mogą to być zatem pytania typu: „jak często stosujesz cyberbullying”, lecz pytania o czystość stosowania konkretnie opisanych aktów przemocy wirtualnej, które w sumie utworzą obraz cyberbullyingu.

Użyte w skali cyberprzemocy opisy aktów wirtualnego dokuczania czy znęcania się powinny odpowiadać przyjętej definicji cyberprzemocy oraz obejmować pełne spektrum sposobów jej przejawiania. Na pytanie, co możemy nazywać cyberprzemocą, usiłuje precyzyjnie odpowiedzieć *Cybercrime Convention Committee* (T-CY) (Reep-van den Bergh i Junger, 2018, s. 5), określając ją jako wykorzystywanie systemów komputerowych do powodowania, ułatwiania lub groźenia przemocą wobec osób fizycznych, która skutkuje (lub może spowodować) fizyczną, seksualną, psychologiczną lub ekonomiczną szkodą lub cierpieniem i może obejmować wykorzystywanie okoliczności, cech lub słabych punktów danej osoby.

Zaproponowana przez tę grupę ekspertów klasyfikacja form cyberprzemocy, realizowanej z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, obejmuje szerokie ich spektrum, m.in.: naruszenia prywatności, podżeganie do nienawiści, cybernękanie (w tym cyberbulling), groźby użycia przemocy, cyberprzestępczość, wykorzystywanie seksualne (w tym wykorzystywanie seksualne dzieci). Nietrudno zauważyć, że zaproponowana klasyfikacja cyberprzemocy jest znacznie szersza niż spektrum użyte w typowych narzędziach do pomiaru wirtualnej przemocy, które obejmują przede wszystkim repertuar zachowań spotykanych w populacji szkolnej.

PROCEDURA KONSTRUKCJI SKALI

Potrzeba tworzenia nowych narzędzi do badania cyberprzemocy wynika z konieczności aktualizowania zestawu itemów, które są opisami zdarzeń przemocowych. Repertuar sposobów przejawiania cyberprzemocy zmienia się bowiem bardzo szybko. Przybywa wciąż nowych, coraz bardziej wyrafinowanych form dokuczania w przestrzeni wirtualnej. Postęp zarówno w zakresie monitorowania i wykrywania, jak i penalizacji przemocy wirtualnej powoduje, że jej sprawcy poszukują sposobów szkodenia utrudniających identyfikację autorstwa.

Konstruując nowe narzędzie do badania cyberprzemocy, założyliśmy, że nie tylko powinno ono posiadać wysokie właściwości psychometryczne, ale także uwzględniać maksymalnie szerokie spektrum zachowań przemocowych realizowanych w świecie wirtualnym. Powinno ono także składać się z itemów sformułowanych jednoznacznie i łatwo angażujących wyobraźnię badanego.

Przygotowując pierwszą wersję narzędzia, przyjęto założenie, że cyberprzemoc, podobnie jak przemoc tradycyjna, jest zjawiskiem wielowymiarowym, gdyż obejmuje różnorodne sposoby, w jaki jednostka może w niej uczestniczyć: można bowiem być sprawcą przemocy, ofiarą bądź tylko świadkiem (Kowalski i in., 2014). Dodatkowym, ważnym wymiarem, który wzięto pod uwagę, jest wartościowanie czynów przemocowych w kategoriach stopnia, w jakim są złe. Pierwowzorem stała się Skala do Badania Przemocy autorstwa Bartkowicza (Bartkowicz i Waśkowicz, 2004) stosowana w badaniach młodzieży szkolnej oraz wychowanków placówek resocjalizacyjnych (Bartkowicz, 2013; Chudnicki, 2019). Diagnostuje ona przemoc w szkole w czterech wymiarach: moralnej oceny poszczególnych zachowań przemocowych, częstości stosowania, doświadczania oraz występowania w najbliższym otoczeniu.

Prace nad nową skalą poprzedziła próba pomiaru cyberprzemocy przez dodanie do wspomnianej wyżej skali pięciu opisów cyberprzemocy: a) rozsyłanie przez Internet kompromitujących materiałów na czyjś temat np. plotek, oszczerstw; b) włamania na konto, np. na portalu społecznościowym; c) ublizanie przez telefon lub komunikatory internetowe; d) nękanie częstymi telefonami, wiadomościami; e) izolowanie, wykluczanie z grup społecznościowych (Bartkowicz i Chudnicki, 2019).

Z wyników badań na 77 uczniach szkół średnich (Bartkowicz i Chudnicki, 2019) wynika, że wskaźniki cyberprzemocy wysoko korelują ze wskaźnikami przemocy tradycyjnej, co sugeruje, że sprawcy przemocy tradycyjnej są zazwyczaj także sprawcami cyberprzemocy. Zarówno akty przemocy tradycyjnej, jak i elektronicznej były na 7-stopniowej skali ciężkości czynu oceniane dość tolerancyjnie (średnio 5,17 i 5,14), co wskazywać może na stopień wrażliwości badanej młodzieży na przemoc.

Konstruując listę zachowań przemocowych spełniających kryteria cyberprzemocy, wykorzystano najbardziej aktualne, dostępne w literaturze klasyfikacje i opisy form cyberprzemocy. Wersja eksperymentalna Skali do Badania Cyberprzemocy

cy (SdBC) zawierała 20 itemów, które opisywały najczęściej wymieniane w literaturze zachowania identyfikowane jako cyberbullying czy agresja elektroniczna, wymienione w Raplocie Parlamentu Europejskiego: *Cyberbullying Among Young People* (Dalla Pozza i in., 2016). Lista ta, którą przytacza m.in. Pyżalski (2012), była wykorzystana w przeprowadzonych przez NIK ogólnopolskich badaniach nad cyberprzemocą w szkołach (NIK, 2017, s. 84–85).

Wykaz form cyberprzemocy zawarty w przytoczonym dokumencie został przeformułowany na opisy aktów przemocy w taki sposób, aby badani nie mieli wątpliwości, o jakie zachowania są pytani. W przypadku dwóch kategorii: „Sexstingu cyberbullyingowego” i „Sexcastingu”, dokonano ich połączenia.

Skalę 7-stopniową, której użyto w pierwowzorze, czyli w Skali do Badania Przemocy zamieniono na bardziej uniwersalną skalę 5-stopniową. W przypadku podskali „Jaki to według Ciebie czyn?” były to stopnie: 1 – bez znaczenia, 2 – mało ważny, 3 – trudno powiedzieć, 4 – zły, 5 – bardzo zły. W pozostałych podskalach, które odnosiły się do oceny częstości przejawiania, doświadczania oraz występowania przemocy w szkole, zastosowano skalę Likerta: 1 – nigdy, 2 – rzadko, 3 – czasem, 4 – często, 5 – bardzo często. Badanie skalą poprzedzała krótka instrukcja:

Poniżej znajduje się siedemnaście przykładów różnych zachowań. Po przeczytaniu proszę zaznaczyć w skali 1–5:

Jak często zachowujesz się w ten sposób?

Jak często doświadczasz takiego zachowania?

Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?

Jaki według ciebie to czyn?

WŁASNOŚCI PSYCHOMETRYCZNE

Badania zostały przeprowadzone w lutym i marcu 2022 roku w trzech szkołach ponadpodstawowych znajdujących się na terenie województwa lubelskiego metodą wspomaganego komputerowo wywiadu (ang. *Computer-Assisted Web Interview*, CAWI). Po uzyskaniu zgód od dyrektorów szkół i akceptacji treści kwestionariusza link do ankiety został przekazany 516 uczniom za pośrednictwem szkolnej poczty elektronicznej. Wypełniający ankietę zostali poinformowani o celu badania, całkowitej anonimowości, dobrowolności udziału w badaniu, odmowy odpowiedzi na niektóre pytania bez ponoszenia konsekwencji i konieczności podawania przyczyny oraz o możliwości przerwania wypełniania ankiety w dowolnym momencie. Po odrzuceniu zestawów niekompletnych i wadliwie wypełnionych (w sumie 16 protokołów) ostatecznie do analizy statystycznej użyto danych pochodzących od 240 uczestników badania, z których 52,9% (127 osób) stanowili uczniowie liceum, a 47,1% (113 osób) uczniowie technikum. Zdecydowaną większość osób badanych,

bo aż 77,9%, stanowili uczniowie siedemnastoletni, 17,1% osiemnastoletni a 5% dziewiętnastoletni. Wiek badanych wynosił średnio 17,24 ($Me = 17$; $D = 17$); 64,2% grupy stanowiły kobiety, a 35,8% mężczyźni. W przypadku prawie wszystkich twierdzeń zakresy odpowiedzi wahały się od 1 do 5. Wyjątkiem było pięć twierdzeń z podskali „Jak często zachowujesz się w ten sposób?”, które dotyczyły następujących aktów cyberprzemocy: „Użycie czyjegoś konta na portalach społecznościowych i umieszczanie upokarzających treści”; „Udostępnianie prywatnych materiałów (zdjęć, zapisów rozmów)”; „Udostępnianie osobom trzecim wyludzonych lub uzyskanych podstępem informacji”; „Inwigilacja kogoś, uporczywe kontrolowanie aktywności w sieci” oraz „Upublicznienie poniżających, nieprawdziwych informacji lub materiałów”. W tych pytaniach odpowiedzi mieściły się w przedziale 1–4.

W kolejnym etapie dokonano analizy ilościowej zebranego materiału empirycznego. Wartość kurtozy w poszczególnych pytaniach wyniosła średnio 6,29 (od $-1,17$ do $31,67$) Większość wyników stanowiły wyniki dodatnie, co wskazuje na rozkład wysmukły (rozkład leptokurtyczny), gdzie większe skupienie wartości znajduje się wokół średniej. Skrajnie wysokie wyniki skośności i kurtozy dotyczyły podskali „Jak często zachowujesz się w ten sposób?”. Następnie obliczono średnie i odchylenia standardowe dla poszczególnych pytań.

Wariancja odpowiedzi na poszczególne twierdzenia wahała się od 0,147 do 1,881, a skośności mieściły się w zakresie średnio 1,77 (od 0,12 do 5,29). Wskazuje to na wybieranie przez osoby badane odpowiedzi z lewej strony skali, co jest typowe w przypadku badania zachowań antyspołecznych, jakimi są agresja i przemoc. Dominanta dla wszystkich pytań wyniosła 1 („nigdy”). Inaczej było w przypadku skali „Jaki według Ciebie to czyn?”, na której badani wybierali odpowiedzi z prawej strony skali, oceniając w większości wymienione czyny za pomocą określenia „bardzo zły”. Wyjątkami były oceny czynu „złośliwe usunięcie z listy kontaktów internetowych lub zablokowanie kontaktów”, gdzie dominanta wyniosła 3, a także czynów: „agresywna wymiana zdań w komentarzach, na czatach, forach itp.”; „celowe i ciągłe sprawianie komuś przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym”; „powielanie plotek bez posiadania wiedzy lub materiałów potwierdzających powielane informacje”, gdzie dominanta wyniosła 4.

Celem dalszej analizy była selekcja pozycji testowych SdBC oraz sprawdzenie właściwości psychometrycznych skali. Obejmowało ono zbadanie struktury, ustalenie liczby czynników, sprawdzenie mocy dyskryminacyjnej pozycji i wstępną weryfikację rzetelności narzędzia (Bańka, 2015). W celu weryfikacji właściwości psychometrycznych kwestionariusza w pierwszej kolejności wykonano eksploracyjną analizę czynnikową (EFA) oraz rotację prostą Oblimin z normalizacją Kaisera. Ten rodzaj operacji pozwala na wykrycie ukrytej struktury w zbiorze danych (Stanisz, 2007).

Następnie wyeliminowano pozycje, których korelacja z własną skalą była słaba, a ich wyeliminowanie podwyższało rzetelność skali. Wymaganego poziomu

zbieżności we wszystkich podskalach nie osiągnęły pytania: „Agresywna wymiana zdań w komentarzach, na czatach, forach itp.”; „Celowe i ciągłe sprawianie komuś przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym” oraz „Złośliwe usunięcie z listy kontaktów internetowych lub zablokowanie kontaktów”. Wyniki zestawione w tabeli 1, przedstawiające statystyki opisowe dla twierdzeń obejmują tylko 17 itemów z pominięciem trzech usuniętych pozycji.

Tabela 1.

Statystyki opisowe dla twierdzeń Skali do Badania Cyberprzemocy

Pytania	Odpowiedzi							
	Jak często zachowujesz się w ten sposób?		Jak często doświadczasz takiego zachowania?		Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?		Jaki według ciebie to czyn?	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nękanie kogoś przez przesyłanie nieprzyjemnych wiadomości	1,21	0,59	1,67	0,98	1,80	1,02	4,24	1,01
Ciągłe umieszczanie w sieci złośliwych komentarzy na czyjś temat	1,22	0,61	1,68	1,10	1,72	1,01	4,16	1,11
Stosowanie gróźb karalnych, groźenie atakiem fizycznym za wpisy w Internecie	1,16	0,59	1,53	0,99	1,57	0,95	4,40	1,06
Tworzenie fałszywych profili internetowych (podszycanie się pod kogoś) w celu zaszkodzenia komuś	1,19	0,57	1,53	0,91	1,58	0,94	4,10	1,15
Użycie czyjegoś konta na portalach społecznościowych i umieszczanie upokarzających treści	1,09	0,38	1,35	0,76	1,45	0,82	4,39	1,03
Umieszczanie w Internecie okrutnych informacji, zdjęć, filmów	1,16	0,57	1,40	0,86	1,48	0,90	4,35	1,04
Flirtowanie za pomocą portali społecznościowych dorosłego z dzieckiem	1,11	0,48	1,39	0,81	1,47	0,88	4,30	1,06
Wymienianie się zdjęciami czy filmami o treści seksualnej bez wiedzy i zgody osoby na zdjęciach	1,16	0,57	1,29	0,70	1,46	0,84	4,42	1,08
Nagrywanie agresywnych wypowiedzi lub zachowań (<i>roast</i>) wobec kogoś, a następnie upublicznianie nagrań w Internecie	1,15	0,52	1,41	0,89	1,52	0,92	3,95	1,19

Podszywanie się pod kogoś w celu zdobycia informacji lub zdyskredytowania kogoś	1,18	0,54	1,43	0,90	1,49	0,89	4,10	1,04
Udostępnianie prywatnych materiałów (zdjęć, zapisów rozmów)	1,30	0,65	1,57	0,98	1,69	1,03	4,02	1,19
Udostępnianie osobom trzecim wyłudzonych lub uzyskanych podstępem informacji	1,17	0,58	1,44	0,90	1,49	0,86	4,08	1,13
Inwigilacja kogoś, uporczywe kontrolowanie aktywności w sieci	1,23	0,60	1,46	0,93	1,51	0,88	3,85	1,17
Upublicznienie poniżających, nieprawdziwych informacji lub materiałów	1,15	0,50	1,45	0,93	1,53	0,87	4,25	1,05
Powielanie plotek bez posiadania wiedzy lub materiałów potwierdzających powielane informacje	1,35	0,74	1,68	1,09	1,74	1,07	3,77	1,19
Upublicznianie wyłudzonych odpowiedzi na intymne pytania	1,10	0,41	1,36	0,81	1,45	0,83	4,15	1,03
Uszkodzenie urządzenia lub oprogramowania w celu utrudnienia komunikacji	1,13	0,55	1,27	0,74	1,34	0,73	3,28	1,28
Wynik ogólny	70,5	14,83	20,05	7,07	24,9	12,3	22,9	11,3

Źródło: badania własne.

Warto zauważyć, że wyeliminowane pytania opisują akty cyberprzemocy najczęściej przejawiane i doświadczane, ale jednocześnie najbardziej liberalnie oceniane przez badaną młodzież. Tolerancyjny stosunek do tych sposobów przejawiania wirtualnej przemocy sugeruje, że są one traktowane jako „normalny” element nie tylko przestrzeni wirtualnej, ale i całej przestrzeni publicznej. Pierwszy z wymienionych aktów przemocy, czyli agresywna wymiana zdań w komentarzach jest prawdopodobnie tak nagminny, że przestał funkcjonować w świadomości młodzieży jako naganny. Stał się wręcz przyjętą konwencją debat prowadzonych w mediach publicznych oraz dyskusji w mediach społecznościowych. Powszechność zachowań agresywnych w mediach, ich akceptacja i relatywizacja, w sposób oczywisty, zdaniem Szymańskiej (2012), generuje normatywne przekonania wśród młodzieży na temat agresji. Kolejny spośród usuniętych itemów dotyczył celowego i ciągłego sprawiania komuś przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym również wydaje się badanym neutralny pod względem moralnym. Pokonanie przeciwnika i pozbawienie go zasobów jest często wyznacznikiem sukcesu w wielu grach internetowych. Trzeci z liberalnie ocenianych przez młodzież aktów przemocy, tj. „usunięcie kogoś spośród znajomych, z kim nie chcemy utrzymywać kontaktu lub nie chcemy otrzymywać od niego wiadomości” jest zachowaniem,

które może świadczyć nie tylko o chęci szkodzenia, ale również o asertywności uczestnika Internetu. Nierzadko służy ochronie własnej prywatności, powstrzymaniu ilości otrzymywanego spamu lub ochrony przed agresywnym marketingiem. Usunięcie kogoś z forum lub mediów społecznościowych jest sposobem na pozbycie się niechcianych gości, zakłócających konwersację. Zwykle zajmuje się tym moderator, który blokuje lub usuwa konto użytkownika niestosującego się do przyjętych przez społeczność zasad. Nierzadko usunięcie kogoś jest formą selekcji najsłabszych lub nieaktywnych uczestników gier zespołowych.

W celu wykrycia związków i struktury powiązań między zmiennymi w pierwszej kolejności przeprowadzono analizę głównych składowych (ang. *Principal Component Analysis*, PCA). Okazało się, że po wyeliminowaniu trzech pytań w każdej podskali osiągnięto strukturę jednoczynnikową (por. tab. 2). Wyjątek stanowiła podskala „Jak często zachowujesz się w ten sposób?”, gdzie zostały wyodrębnione dwa czynniki, których wartości własne były większe niż 1. Wizualne oględziny osypiska pokazały jednak wyraźnie, że drugi czynnik jest częścią osypiska, co stanowi argument za przyjęciem jednoczynnikowej struktury tej podskali.

Tabela 2.

Wyniki analizy czynnikowej metodą głównych składowych (ang. *Principal Component Analysis*, PCA)

Pytania	Podskala			
	Jaki według ciebie to czyn?	Jak często zachowujesz się w ten sposób?	Jak często doświadczasz takiego zachowania?	Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?
Nękanie kogoś przez przesyłanie nieprzyjemnych wiadomości	0,77	0,68	0,79	0,80
Ciągłe umieszczanie w sieci złośliwych komentarzy na czyjś temat	0,78	0,74	0,82	0,86
Stosowanie gróźb karalnych, groźenie atakiem fizycznym za wpisy w Internecie	0,81	0,68	0,81	0,81
Tworzenie fałszywych profili internetowych (podszywanie się pod kogoś) w celu zaszkodzenia komuś	0,80	0,84	0,72	0,84
Użycie czyjegoś konta na portalach społecznościowych i umieszczanie upokarzających treści	0,85	0,71	0,76	0,90

Umieszczanie w Internecie okrutnych informacji, zdjęć, filmów	0,80	0,74	0,83	0,87
Flirtowanie za pomocą portali społecznościowych dorosłego z dzieckiem	0,76	0,75	0,68	0,81
Wymienianie się zdjęciami czy filmami o treści seksualnej bez wiedzy i zgody osoby na zdjęciach	0,80	0,84	0,80	0,85
Nagrywanie agresywnych wypowiedzi lub zachowań (<i>roast</i>) wobec kogoś, a następnie upublicznianie nagrań w Internecie	0,80	0,85	0,87	0,86
Podszywanie się pod kogoś w celu zdobycia informacji lub zdyskredytowania kogoś	0,84	0,86	0,84	0,90
Udostępnianie prywatnych materiałów (zdjęć, zapisów rozmów)	0,78	0,69	0,83	0,82
Udostępnianie osobom trzecim wyłudzonych lub uzyskanych podstępem informacji	0,82	0,78	0,77	0,84
Inwigilacja kogoś, uporczywe kontrolowanie aktywności w sieci	0,77	0,71	0,83	0,83
Upublicznienie poniżających, nieprawdziwych informacji lub materiałów	0,80	0,84	0,87	0,86
Powielanie plotek bez posiadania wiedzy lub materiałów potwierdzających powielane informacje	0,74	0,70	0,79	0,77
Upublicznianie wyłudzonych odpowiedzi na intymne pytania	0,83	0,61	0,87	0,81
Uszkodzenie urządzenia lub oprogramowania w celu utrudnienia komunikacji	0,77	0,69	0,81	0,77
Miara KMO adekwatności doboru próby (df = 136)	0,95	0,93	0,95	0,96
Test sferyczności Bartletta	3484,38	3067,64	3879,09	4405,30
Przybliżone chi-kwadrat				
Procent wyjaśnionej wariancji	63,43	56,26	65,05	69,76

Źródło: badania własne.

Siłę zależności między pozycjami dla każdej podskali kwestionariusza sprawdzono przy użyciu testu Kaisera–Meyera–Olkina (KMO). Wyniki dały podstawę do uznania wysokiej adekwatności doboru próby. Wartości KMO wynosiły 0,951

dla podskali „Jaki według ciebie to czyn?”; 0,925 dla podskali „Jak często zachowujesz się w ten sposób?”; 0,949 dla podskali „Jak często doświadczasz takiego zachowania” oraz 0,958 dla podskali „Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?”. Wyniki testu sferyczności Bartletta dla każdej podskali okazały się istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$, co oznacza, że zasadne jest przeprowadzenie analizy czynnikowej.

Sprawdzono, jaką część całkowitej wariancji wyjaśniają poszczególne podskale. W przypadku podskali „Jaki według ciebie to czyn?” było to 63,43%, a w kolejnych: 56,26% („Jak często zachowujesz się w ten sposób?”), 65,05% („Jak często doświadczasz takiego zachowania?”) oraz 69,76% („Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?”).

Tabela 3.

Wartości korelacji *r*-Pearsona pomiędzy poszczególnymi podskalami Skali do Badania Cyberprzemocy (SdBC)

Składowa	Jaki według ciebie to czyn?	Jak często zachowujesz się w ten sposób?	Jak często doświadczasz takiego zachowania?	Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?
Jaki według ciebie to czyn?	–	–0,304**	–0,131*	–0,111
Jak często zachowujesz się w ten sposób?	–	–	0,418**	0,401**
Jak często doświadczasz takiego zachowania?	–	–	–	0,669**
Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?	–	–	–	–

*korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie); **korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie)

Źródło: badania własne.

Wartości korelacji pomiędzy poszczególnymi podskalami wskazują, że są one od siebie względnie niezależne. Ocena ciężkości czynu ujemnie koreluje przede wszystkim z częstością przejawiania cyberprzemocy, a także z jej doświadczaniem. Współczynniki wskazują jednak na raczej umiarkowany bądź słaby związek między percepcją wirtualnej przemocy w kategoriach dobra – zła a rzeczywistym udziałem w jej przejawianiu lub doświadczaniu. Ujemny kierunek związku sugeruje jednak, że postrzeganie cyberataków jako nagannych może stanowić ważną barierę dla ich przejawiania, a poniekąd także doświadczania.

Wyraźny, istotny związek między przejawianiem a doświadczaniem cyberprzemocy ($r = 0,418$; $p < 0,001$) oraz percepcją otoczenia jako przemocowego w sferze wirtualnej ($r = 0,40$; $p < 0,001$) wskazuje, że mamy tu do czynienia ze zjawiskiem uwikłania w przemoc wirtualną: ofiara cyberprzemocy jest często także jej sprawcą, sprawca cyberprzemocy zaś będzie doświadczać ataków. Jeden i drugi ma skłonność do postrzegania otoczenia jako nasyczonego cyberprzemocą. W przypadku ofiar cyberprzemocy będziemy mieli do czynienia z większą niż w przypadku sprawców skłonnością do postrzegania otoczenia jako dokonującego wirtualnej przemocy. Nie jest wykluczone, że reperkusją takiej percepcji otoczenia jest lęk przed byciem ofiarą przemocy.

Rzetelność

Rzetelność testu skali określono metodą analizy właściwości statystycznych pozycji testowych (ang. *Internal reliability*) (Brzeziński, 2007). Rzetelność tę oceniono jako bardzo wysoką. Wskaźnik Alfa Cronbacha wynosi 0,96 dla podskali „Jaki według ciebie to czyn?”, 0,95 dla podskali „Jak często zachowujesz się w ten sposób” oraz 0,97 dla podskal: „Jak często doświadczasz takiego zachowania?” oraz „Jak często w twoim otoczeniu zdarzają się takie zachowania?”.

Standaryzacja

Różnice pomiędzy chłopcami i dziewczętami sprawdzono testem *t*. Okazało się, że w trzech podskalach różnice były nieistotne statystycznie. Wyjątkiem była podskala „Jaki to czyn?”, w której dziewczęta uzyskały istotnie wyższy wynik ($p < 0,001$), co wskazuje na to, że postrzegają one cyberprzemoc jako bardziej naganną niż chłopcy.

Celem identyfikacji osób zaangażowanych w cyberprzemoc dokonano standaryzacji średnich wyników w poszczególnych podskalach. Do grupy sprawców kwalifikowano osoby, które w podskali „Jak często zachowujesz się w ten sposób” uzyskały wynik wyższy od wartości średniej dla badanej grupy, powiększonej o wartość jednego odchylenia standardowego. Podobnie postąpiono w przypadku podskali mierzącej doświadczanie cyberprzemocy, co pozwoliło na wyodrębnienie ofiar. Osoby uzyskujące wysoki wynik zarówno w podskali mierzącej przejawianie, jak i doświadczanie cyberprzemocy zaliczono do grupy sprawców-ofiar (nazywanych także ofiarami aktywnymi lub ofiarami agresywnymi). Pozostałych badanych zaliczono do grupy niezaangażowanych w cyberprzemoc.

Okazało się, że osoby zaangażowane w cyberprzemoc stanowiły 28,3% badanej populacji. W grupie tej znalazło się 8,3% sprawców, 17,5% ofiar, a 2,5% spełniało kryteria zarówno sprawców, jak i ofiar cyberprzemocy. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4.
Identyfikacja osób zaangażowanych w cyberprzemoc

Udział w przemocy	Częstość	Procent
Osoba niezaangażowana	172	71,7
Sprawca cyberprzemocy (<i>cyberperpetration</i>)	20	8,3
Ofiara cyberprzemocy (<i>cybervictimisation</i>)	42	17,5
Równocześnie sprawca i ofiara cyberprzemocy (<i>cybervictimisation-perpetration</i>)	6	2,5
Ogółem	240	100,0

Źródło: badania własne.

Oceniając rozmiary cyberprzemocy ujawnionej opracowanym narzędziem, warto odwołać się do rezultatów metaanalizy danych z badań pochodzących z 19 krajów europejskich (Henares-Montiel i in., 2022). Wskaźniki cyberwiktyimizacji wyniosły średnio w całej Europie 9,62% i zawierały się w granicach od 2,8% we Włoszech i Portugalii aż do 31,5% w Polsce. W obecnych badaniach wykazano, że ofiary oraz agresywne ofiary stanowią w sumie 20% badanych uczniów, co potwierdza wynik cytowanych metaanaliz, lokujący Polskę w czołówce krajów europejskich zagrożonych cyberprzemocą. Sprawcy cyberprzemocy stanowią w całej Europie 11,91%, wahając się od 3,0% na Słowacji do 30,6% w Polsce. Wskaźnik uzyskany w obecnych badaniach jest pod tym względem zbliżony do europejskiego, ale znacznie niższy niż rekordowo wysoki wynik dla Polski. Zauważmy jednak, że podane częstości występowania sprawców i ofiar cyberprzemocy dotyczą badanych z wynikami wysokimi. Gdy wzięto pod uwagę przejawianie i doświadczanie cyberprzemocy niezależnie od częstości, wówczas okazało się, że wskaźniki drastycznie wzrosły: bycie ofiarą cyberprzemocy przydarzyło się aż bowiem 63,3% uczniów, 47,5% z nich przyznało się zaś do wirtualnego atakowania innych.

Uzyskiwane w Polsce wskaźniki cyberwiktyimizacji drastycznie się zwiększają (Twardowska-Staszek i in., 2018). W latach 2010–2018 wzrosły one ponad czterokrotnie, bo z 7% do 31%, co autorzy opracowania tłumaczą wzrostem czasu spędzanego przez młodzież w Internecie oraz brakiem badań i wdrożeń skutecznych programów dotyczące cyberprzemocy (Henares-Montiel i in., 2022).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Proponowana skala może wypełnić lukę w narzędziach do kompleksowego pomiaru cyberprzemocy. Uwzględnia ona cyberprzemoc zarówno w tradycyjnie mierzonych kategoriach sprawstwa, jak i bycia jej ofiarą, co pozwala na identyfikację sprawców, ofiar, agresywnych ofiar oraz jednostek znajdujących się w kom-

fortowej sytuacji braku zaangażowania w przemoc realizowaną w świecie wirtualnym. Skala ta obejmuje nie tylko cyberbullying, odnoszący się głównie do sytuacji szkolnych, lecz szerzej rozumianą cyberprzemoc, obejmującą także cybernękanie, a nawet cyberprzestępstwo. Dodatkowym atutem opracowanej skali jest możliwość pomiaru percepcji przez młodzież cyberprzemocy w kategoriach czynu nagannego *versus* obojętnego moralnie, a także oceny rozmiarów tego zjawiska w środowisku szkolnym.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, skala posiada wysokie właściwości psychometryczne. Tworzące ją podskale są wewnętrznie spójne. Na obecnym etapie pracy nad narzędziem nie ustalono trafności zbieżnej, a jedynie czynnikową.

Kolejnym etapem prac nad skalą będzie porównanie wyników z wystandaryzowanymi narzędziami mierzącymi „tradycyjną” agresję (np. Kwestionariusz Buss-Perry) czy przemoc (EBIP-Q) oraz agresję elektroniczną czy cyberbullying (ECIP-Q), co pozwoli na sprawdzenie trafności zbieżnej. Planowane jest przeprowadzenie badań z wykorzystaniem ankiet w wersji papierowej oraz w bezpośrednim kontakcie z ankierem, z uwzględnieniem różnych grup wiekowych oraz typów szkół. Skala ta zostanie również poddana weryfikacji w badaniach na młodzieży niedostosowanej społecznie i zagrożonej niedostosowaniem społecznym, co z pewnością pozwoli na dokonanie precyzyjnej standaryzacji narzędzia oraz opracowanie norm.

BIBLIOGRAFIA

- Agus, M., Mascia, M.L., Zanetti, M.A., Perrone, S., Rollo, D., Penna, M.P. (2021). Who Are the Victims of Cyberbullying? Preliminary Data Towards Validation of „Cyberbullying Victim Questionnaire”. *Contemporary Educational Technology*, 13(3), ep310. <https://doi.org/10.30935/cedtech/10888>
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(3), 253–261. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0016>
- Bańka, A. (2015). Intencjonalne konstruowanie przyszłości i wyprzedzające realizowanie celów: walidacja Skali Proaktywności Ogólnej. *Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal*, 21(1), 97–115. <https://doi.org/10.14691/CPPJ.21.1.97>
- Barlińska, J., Plichta, P., Pyżalski, J., Szuster, A. (2018). Ich słowami – obraz pomocy w sytuacjach cyberprzemocy rówieśniczej z perspektywy uczniów. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(4), 82–115.
- Bartkowicz, Z., Waśkowicz, W. (2004). Przemoc w percepcji nieletnich. W Z. Palak, Z. Bartkowicz (red.), *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji* (s. 261–269). Wyd. UMCS.
- Bartkowicz, Z., Chudnicki, A. (2019). Cyberprzemoc w opiniach uczniów szkół średnich. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 2(28) 264–268.

- Bartkowicz, Z. (2013). *Agresywność, kompetencje społeczne i samoocena resocjalizowanych nieletnich a ich przestępczość w okresie dorosłości*. Wyd. UMCS.
- Beran T., Li, Q., (2007). The Relationship between Cyber-Bullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15–33. <https://doi.org/10.21913/JSW.v1i2.172>
- Berne, S., Frisén, A., Schultze-Krumholz, A., Scheithauer, H., Naruskov, K., Luik, P., Katzer, C., Erentaite, R., Zukauskienė, R. (2013). Cyberbullying Assessment Instruments: A Systematic Review. *Aggression and Violent Behavior*, 18(2), 320–334. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.022>
- Brzeziński, J. (2007). *Metodologia badań psychologicznych*. PWN.
- Chudnicki, A. (2019). *Skuteczność resocjalizacji nieletnich z objawami ADHD*. Wyd. UMCS.
- Dalla Pozza, V., Di Pietro, A., Morel, S., Psaila, E. (2016). *Cyberbullying among Young People; Directorate General for Internal Policies, Policy Department, Citizens' Rights and Constitutional Affairs*. Belgium: Brussels.
- Gámez-Guadix, M., Villa-George, F., Calvete, E. (2014). Psychometric Properties of the Cyberbullying Questionnaire (CBQ) among Mexican Adolescents. *Violence and Victims*, 29(2), 232–247. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.vv-d-12-00163r1>
- Henares-Montiel, J., Benítez-Hidalgo, V., Ruiz-Pérez, I., Pastor-Moreno, G., Rodríguez-Barranco, M. (2022). Cyberbullying and Associated Factors in Member Countries of the European Union: A Systematic Review and Meta-Analysis of Studies with Representative Population Samples. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(12), 7364. <https://doi.org/10.3390/ijerph19127364>
- Hinduja, S., Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: An exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156. <https://doi.org/10.1080/01639620701457816>
- Juvonen, J., Gross, E.F. (2008). Extending the School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal School Health*, 78(9), 496–505. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2008.00335.x>
- Kann, L., McManus, T., Harris, W.A., Shanklin, S.L., Flint, K.H., Hawkins, J., Zaza, S. (2016). Youth Risk Behavior Surveillance-United States, 2015. Morbidity and Mortality Weekly Report. Surveillance Summaries. *Centers for Disease Control and Prevention*, 65(6). Pobrane 10, października, 2023 z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED575474.pdf>
- Kmiecik-Baran, K. (2000). *Narzędzia do rozpoznawania zagrożeń społecznych w szkole*. Wyd. Przegląd Oświatowy.
- Komendant-Brodowska, A., Giza-Poleszczuk, A., Baczko-Dombi, A. (2011). *Przemoc w szkole. Raport z badań, lipiec 2011*. Pobrane 29, grudnia, 2016 z https://www.academia.edu/26046552/Przemoc_w_szkole_2011_Raport_z_bada%C5%84
- Kowalski, R.M., Giumetti, G.W., Schroeder, A.N., Lattanner, M.R. (2014). Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>

- Liu, J., Graves, N. (2011). Childhood Bullying: A Review of Constructs, Concepts and Nursing Implications. *Public Health Nursing*, 28(6), 556–568. <https://doi.org/10.1111/j.1525-1446.2011.00972.x>
- Marín, I.Á., de Albéniz Iturriaga, A.P., Molina, B.L., Valderrey, V.M., Pedrero, E.F. (2022). Development and Validation of a Brief Version of the European Bullying and Cyberbullying Intervention Project Questionnaires (EBIP-Q and ECIP-Q). *Psicothema*, 34(4), 571–581. <https://doi.org/10.7334/psicothema2022.156>
- Mazur, J., Małkowska-Szkutnik, A. (2018). *Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC*. Instytut Matki i Dziecka.
- Modecki, K.L., Minchin, J., Harbaugh, A.G., Guerra, N.G., Runions, K.C. (2014). Bullying Prevalence Across Contexts: A Meta-Analysis Measuring Cyber and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 55(5), 602–611. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.06.007>
- Najwyższa Izba Kontroli (2017). *Zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży*. Pobrane 10, czerwca, 2022 z: <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/17/071/>
- Näsi, M., Oksanen, A., Keipi, T., Räsänen, P. (2015). Cybercrime Victimization among Young People: A Multi-Nation Study. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 16, 203–210. <https://doi.org/10.1080/14043858.2015.1046640>
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(2), 129–142. <https://doi.org/10.1375/ajgc.20.2.129>
- Olweus, D. (1999). Norway. W P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, P. Slee (Eds.), *The Nature of School Bullying: A Cross-National Perspective* (s. 28–48). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315812397>
- Olweus, D. (2013). School Bullying: Development and Some Important Challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751–780. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050212-185516>
- Ortega-Ruiz, R., Del Rey, R., Casas, J.A. (2016). Evaluar el bullying y el cyberbullying validación española del EBIP-Q y del ECIP-Q [Assessing bullying and cyberbullying: Spanish validation of EBIPQ and ECIPQ]. *Psicología Educativa*, 22(1), 71–79. <https://doi.org/10.1016/j.pse.2016.01.004>
- Ostaszewski, K. (2017). *Monitorowanie zachowań ryzykownych, zachowań nałogowych i problemów zdrowia psychicznego 15-letniej młodzieży: Badania mokratowskie 2004–2016, badania ukraińskie, obwód lwowski 2016*. Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Ostrowska, K., Surzykiewicz, J. (2005). *Zachowania agresywne w szkole: Badania porównawcze 1997 i 2003*. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. <https://edoc.ku.de/id/eprint/6140/>

- Patchin, J.W., Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2) 148–169. <https://doi.org/10.1177/1541204006286288>
- Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Impuls.
- Pyżalski, J. (2013). Rodzina i szkoła a przeciwdziałanie zaangażowaniu młodych ludzi w ryzykowne zachowania online. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 99–109.
- Reep-van den Bergh, C.M.M., Junger, M. (2018). Victims of Cybercrime in Europe: A Review of Victim Surveys. *Crime Science*, 7(1). <https://doi.org/10.1186/s40163-018-0079-3>
- Shapka, J.D., Maghsoudi, R. (2017). Examining the Validity and Reliability of the Cyber-Aggression and Cyber-Victimization Scale. *Computers in Human Behavior*, 69, 10–17. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.015>
- Stanisz, A. (2007). *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem S.TATISTICA PL na przykładach z medycyny*. T. 3. StatSoft Polska.
- Szymańska, J. (2012). *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Pobrane 16, października, 2023 z: <http://pppstarogard.pl/wp-content/uploads/2018/06/programy-profilaktyczne.pdf>
- Tokunaga, R.S. (2010). Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277–287. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014>
- Topcu, Ç., Erdur-Baker, Ö. (2010). The Revised Cyber Bullying Inventory (RCBI): Validity and Reliability Studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 660–664. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.161>
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., Çapa-Aydin, Y. (2008). Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types. *CyberPsychology and Behavior: The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 11(6), 643–648. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0161>
- Twardowska-Staszek, E., Zych, I. (2019). Bullying i cyberbullying wśród dzieci i młodzieży. Analiza porównawcza wyników badań prowadzonych w Polsce i Hiszpanii. Wyzwania dla profilaktyki. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 22(3). <https://doi.org/10.12775/SPI.2019.3.006>
- Twardowska-Staszek, E., Zych, I., Ortega-Ruiz, R. (2018). Bullying and Cyberbullying in Polish Elementary and Middle Schools: Validation of Questionnaires and Nature of the Phenomena. *Children and Youth Services Review*, 95, 217–225.
- Włodarczyk, J. (2013). Zagrożenia związane z korzystaniem z internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 49–68. Pobrane 14, października, 2023 z: <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/80/69>
- Ybarra, M.L., Mitchell, K.J. (2008). How Risky Are Social Networking Sites? A Comparison of Places Online Where Youth Sexual Solicitation and Harassment Occurs. *Pediatrics*, 121(2), 350–357. <https://doi.org/10.1542/peds.2007-0693>

CONSTRUCTION AND VALIDATION OF THE SCALE FOR THE STUDY OF CYBERBULLYING (SSC)

Introduction: Cyberbullying is becoming an increasingly serious problem among children and adolescents, threatening safety and mental health, and posing new tasks for psychological and pedagogical support. Diagnosing the dangers of engaging in cyberbullying is a task that requires appropriate tools to assess in detail the ways, in which others are attacked virtually and the individual's participation as a perpetrator or victim of cyberbullying. It is felt that there is a lack of appropriate tools that measure cyberbullying multifacetedly, as a way of behaving in the virtual world, that is perceived by the individual in terms of good and bad.

Research Aim: This article presents the conceptual assumptions and stages in the construction of a new tool to measure cyberbullying. The Cyberbullying Screening Scale consists of 4 subscales measuring the frequency of manifesting and experiencing 17 modes of virtual harm. In addition, respondents rated how often individual acts of cyberbullying occur in the school environment and to what extent they are bad or meaningless.

Method: The analysis of psychometric properties was based on the results of the survey of 240 secondary school students.

Results: Factor analysis established a set of items for the individual subscales. High reliability indices were obtained for all subscales. A preliminary standardisation of the tool was carried out, as a result of which it was determined how many perpetrators, victims and aggressive victims of cyberbullying are in the study group.

Conclusion: The results obtained are consistent with those obtained in different countries using other tools.

Keywords: cyberbullying, cybervictimisation, adolescents, measurement scale, psychometric properties